

TIINA SEPP

PILDIKESI
KATEDRAALIDEST

Illustreerinud Kristel Kink
Toimetanud Piret Ruustal
Kaane kujundanud Jan Garshnek
Küljendanud Erje Hakman

Raamatu kirjutamist on finantseerinud Eesti Kultuurkapital ja EMP finantsmehhanismi Balti teaduskoostöö programmi projekt „Kaasavad paigad ja teekonnad: jagatud lood ja tähendusloome“ (EMP340). Inglise katedraalide projekti rahastas AHRC grandid AH/L015005/1 kaudu.

© Tiina Sepp ja kirjastus Argo, 2024
Kõik õigused kaitstud
www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9916-704-46-2

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

SISUKORD

Eessõna	7
Santiago de Compostela	9
Canterbury	51
York	101
Durham	156
Westminster	191
Leicester	219
Lisalugemist	230

Canterbury katedraalis on palju treppe ja põnevaid nurgataguseid, katedraal asuks nagu kolmel korrusel. Erinevate tasapindade vahelised trepid, eelkõige muidugi kuulsad „palverändurite trepiastmed“ muudavad ringkäigu katedraalis väga huvitavaks ja vaheldusrikkaks. Nendel kõndides tasub ettevaatlik olla, sest aastasadade jooksul vagade palverändurite jalgadest ja põlvedest ära kulutatud astmed on kohati libedad ja ebaühtlased. Täna hommikul kuulsin, kuidas üks naine palverändurite treppi mööda üles tulles endamisi torises: „Need trepid on tõesti ära kulunud, siin on ohtlik kõndida.“ Seda juhtus pealt kuulma trepist alla kõndiv vaimulik, kes jäi seisma ja ütles, et trepiastmed on õõnsaks kulutanud palverändurite jalad ja põlved, kas see pole küllalt märkimisväärne? Tundub, et naist see jutt eriti ei huvitanud, ta jätkas vaikselt puhisedes oma teekonda.

Pärast krüpti külastamist viib palveränduri teekond treppidest üles Kolmainu kabeli (*Trinity Chapel*) poole. Järjest kõrgemale liikudes jõuamegi lõpuks välja Kolmainu kabelisse, kus 1230. aastast kuni protestantliku reformatsioonini asus suurejooneline säilmekirst Becketi maiste jäänustega. Relikviaar oli nii rikkalikult kulla ja kalliskividega kaunistatud, et paljud vaesed palverändurid olevat seda nähes mõistuse kaotanud. Ruumiline kogemus Canterbury katedraalis on tõepoolest meeliülendav ja võib vaid ette kujutada, kuidas see mõjus keskaegsetele usuränduritele, kellest paljud ei olnud varem kodukülast kaugemale saanudki. Michael Camille'i sõnul kujutas palverändurite teekond Canterbury krüptis asuvast pühapaigast üles Kolmainu kabelis asuva säilmekirstu poole endast liikumist pimedusest valguse poole.

Keskajal oli suur privileeg saada maetud Kolmainu kabelisse pühaku kirstu lähedale. Seal asuvad Musta Printsi ja Henry IV hauamonumendid mõjuvad väga suursuguselt, aga

Becketi säilmekirstu kunagist asukohta kabeli keskel markeerib praegu vaid põlev küünal. Kui Henry VIII protestantliku reformatsiooni käigus kloostreid kinni panema hakkas, hävitati loomulikult ka Becketi säilmekirst. Seda tehti eriti suure entusiasmiga, sest Henry VIII olevat Becketi vastu erilist vimma pidanud – hukati ju peapiiskop ühele teisele kuningale, Henry II-le, vastu hakkamise tõttu. Pärast kloostri laialisaatmist jumalateenistused Canterbury katedraalis siiski jätkusid.

Kolmainu kabelis asuvad ka katedraali peamised vaatamisväärsused – niinimetatud imede aknad (*Miracle Windows*). Need säravates värvides vitraažaknad ümbritsesid omal ajal Becketi säilmekirstu ja kujutavad tema imetegusid. Mõned vitraažidest loodi juba 1180. aastatel, seega kõigest kümme aastat pärast Becketi surma. Keskaegne palverändur, kes oli sageli kirjaoskamatu, luges vitraažakende pilte nagu raamatut. Huvitav, kui palju me teaksime Canterbury katedraalist ja Thomas Becketist, kui poleks olemas Geoffrey Chauceri „Canterbury lugusid“ või T. S. Elioti värssdraamat „Mõrv katedraalis“ ning nende põhjal loodud näidendeid ja filme?

Ajan juttu vanapaariga, kes pikalt ja põhjalikult küsimustikke täidavad. Iga natukese aja tagant lisavad nad mulle mõne selgituse või kommentaari. Mees ütleb, et tal on kahju sellest, et paljud inimesed näevad katedraalis ainult ajaloolist vaatamisväärsust ja mitte jumalakoda, kristlikud väärtused ei olevat enam nii hinnas kui varem. Naine kuulab, noogutab pead ja ütleb, et talle väga meeldib, et siin regulaarselt palveid ette loetakse. Igal täistunnil kostab läbi kogu katedraali valjuhääldite võimendatud tervitus ja palvus. Selle tekst võib

mõnevõrra varieeruda vastavalt sellel päeval teenivale kaplani, kuid üldjoontes kõlab see nõnda: „Tere hommikust (või päevast)! Loodan, et teile meeldib Canterbury katedraalis. Ma palun teil järgmise paari minuti jooksul palvete ajal paigal seista.“ Järgneb meieisapalve, mida palutakse igapäev oma emakeeles kaasa lugeda.

Huvitav on jälgida inimeste käitumist nende minutite jooksul. Katedraali töötajad jäävad üldjuhul seisma ning paluvad ka läheduses viibivatel külastajatel peatuda ja vait jääda. Mõni külastaja jalutab demonstratiivselt või ka lihtsalt hajameelselt edasi; väga võimalik, et kõik ei saa valjuhääldist tulevast jutust arugi. Meie küsimustiku täitnutest mõned on avaldanud katedraalile kiitust selle eest, et nad regulaarselt meelde tuletavad, et tegemist on eelkõige kirikuga. Mõni aga paneb tunnipalveid pahaks, sest need mõjuvad kohatult, meenutavad kaubanduskeskuste infoteateid ning häirivad rahu ja keskendumist. Yvonne räägib, et kuigi katedraal püüab meelega järele olla kõigile – usklikele, ateistidele ja agnostikutele, turistidele ja palveränduritele, kohalikele elanikele ja kaugetele külalistele –, leidub siiski alati neid, kelle jaoks on seal liiga palju või liiga vähe religiooni. Ei ole kerge leida tasakaalu katedraali erinevate rollide vahel: anglikaani peakirik, ajalooline vaatamisväärsus ja veel palju muud.

Katedraali identiteedikriis peegeldub nii töötajates kui ka külastajates. „Ringi jooksmine nagu peata kana“ on väljend, mis siin ringi vaadates teinekord pähe tuleb. Näiteks eile kella kahesel giidituuril palus giid, seitsmekümnendates eluaastates naisterahvas, meil kõigepealt pealöövi esimestes ridades istet võtta ja tunnipalvet kuulata. Tunnipalvus oli kohe algamas, kaplan oli juba kantslis ja vaatas ringi, kui meie ette ilmus rühmake Aasia noori, kes olid teel Martüüriumi ja krüpti poole. Nad kõndisid rahulikult, oli näha, et

nad teavad, kuhu minna. Millegipärast aga sattus meie giid järsku paanikasse, ütles *oh dear* ja hakkas kätega vehkima ning seltskonda ära ajama. Selle peale sattusid noored omakorda paanikasse, vaatasid üksteisele hirmunult otsa, pobisesid midagi ja jooksid igaüks ise suunas laiali.

On teisipäeva õhtu. Katedraalis kõnnib ringi vaid mõni üksik hiline külastaja, aeg on juba nii kaugel, et varsti saan asjad kokku pakkida ja hotelli minna. Ma olen pärast pikka tööpäeva väsinud ja natuke pettunud, et nii vähe inimesi meie küsimustikke täitma soostus, intervjuuks polnud kellelgi aega ega tahtmist. Mõtlen tuseselt, et ma pole vist elu sees nii palju eitavaid vastuseid kuulnud kui siin. „Mul on kahju, aga ei,“ on tüüpiline vastus mu palvele. Pärast lõunat tuli üks vanem mees meie laua juurde uudistama, millega tegu. Kirjeldasin projekti ja küsisin, kas ta oleks nõus küsimustikku täitma. Ta ütles, et vaatab seda lähemalt ja siis otsustab. Seejärel põrnitses ta mitu head minutit küsimustiku esimest lehekülge, tõstis pilgu, et mulle hukkamõistvalt otsa vaadata ja ütles: „Ei, ma jätan selle vahele.“ Ja kõndis minema. Tundsin, et mul pole erilist mõtet siin laua taga passida. Mööda kõndivatest inimestest mitmedki on pahura olemisega, võib-olla väsinud pikast ringkäigust. Tagatipuks märkan, et keegi on vahepeal viimasel leheküljel olevasse demograafilist laadi tabelisse suurelt kirjutanud: *Are you racist?*

Tõusen laua tagant püsti ja asutan ennast minekule, kui märkan ühte hilja peale jäänud külastajat rahulikult minu poole kõndimas. Laua juurde jõudnud, noogutab ta mulle tervituseks ja hakkab siis meie projekti kirjeldavat postrit lugema. Sisetunne ütleb mulle, et sellisel kellaajal see umbes

30-aastane mees kindlasti ei viitsi minuga katedraali ja palverännaku teemal rääkima hakata. Teen siiski juttu ja tuleb välja, et noormehele tundub meie projekt vägagi huvitav ja ta on hea meelega nõus minuga oma mõtteid ja rännukogemusi jagama. Šveitsist pärit Oliver jõudis Canterburysse paar päeva tagasi, tema mitmepäevane jalgsiteekond oli alanud Inglismaa rannikulinnas Doveris. Varustatud kompassi ja kaardiga, matkas ta katedraallinna suunas, öösiti magas metsas, sest eelistas vaikset kohta eemal tsivilisatsioonist. Teekond Doverist Canterburysse ei ole kuigi pikk, aga Oliver tahtis aja maha võtta ja loodust nautides aeglaselt kulgeda. Selline üksildane talvine palverändur, mõtlen rõõmsalt.

Kuna aeg on juba hiline ja katedraali ukсед pannakse kohe kinni, siis pakun välja, et ta võtab küsimustiku kaasa, täidab ära ja toob homme tagasi. Küsin igaks juhuks, äkki on tal isegi aega mulle intervjuu anda, ka sellega on ta kohe nõus. Lepime kokku, et hommikul kell kümme kohtume siinsamas laua juures. Super. Väga hea. Tõeline vedamine. Senise kogemuse põhjal on tunduvalt kergem saada nii küsimustikke täitma kui ka põhjalikumale küsitlusele vastama pigem vanemaid inimesi, noortel on huvi ja aega vähem. Meie uurimistöö huvides oleks muidugi oluline võimalikult laiapõhjaline külastajate valim. Rahulolevalt ümiseses pakin koti kokku ja lähen õhtust sööma. Pahurad põrnitsejad on peast minema pühitud ja ma vaatan rahulikult läbi küsimused, mida homme Oliverile esitada.

Oliver jääb meie kohtumisele peaaegu tund aega hiljaks. Ma olin juba lootuse kaotanud, aga püsisin igaks juhuks siiski laua läheduses, jätsin ära isegi oma igahommikuse ringkäigu.

Kell on juba üksteist läbi, kui näen teda katedraali peauksest sisse tormavat ja läbi pikihoone, seejärel treppidest üles minu poole tulevat. Noormees on ähmi täis, vabandab hirmsasti ja ütleb, et magas sisse. Seejärel ulatab ta mulle täidetud küsimustiku ja ütleb, et see tundus talle väga põnev ja pani oma teekonda hoopis teise pilguga vaatama. Me kõnnime üle hoovi administratiivhoonesse, kus asub meie intervjuuruum.

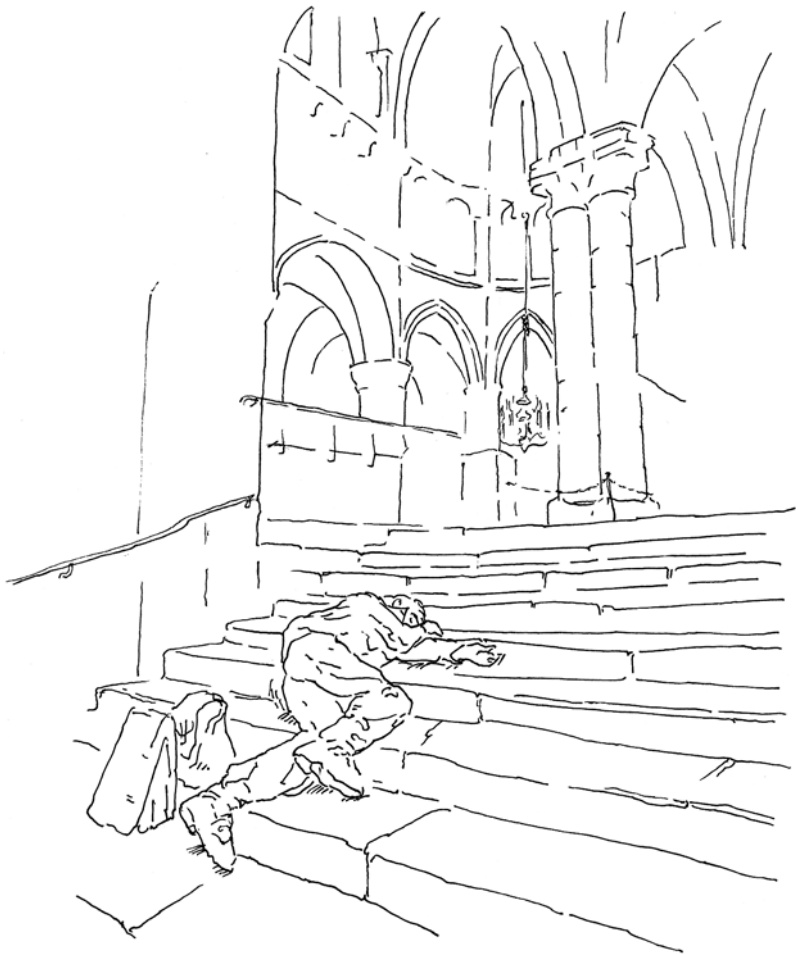
Huvitaval kombel ei olnud Oliver enne Canterburysse tulekut Thomas Becketist midagi kuulnud. Hostelis Becketi-nimelist tuba nähes oletas ta esialgu, et see on seotud Samuel Beckettiga. Asi hakkas noormeest huvitama, ta ostis katedraalipoest pühaku elust jutustava raamatu ja luges selle ühe öhtuga läbi. Oliveri arvates oli Becket vastuoluline, põikpäine tegelane ja ta ei ole kindel, kummal selles kahe mehe vahel puhkenud traagilise lõpuga konfliktis rohkem süüd oli, kuningas Henry II-l või Becketil.

Oliver on Inglismaal esimest korda, ta on juba mitu aastat mõelnud, et peaks siia tulema. Keskkoolis matemaatikaõpetajana töötav mees otsustas sel sügisel võtta reisimiseks aja maha ja veeta kolm kuud Ühendkuningriigis. Üks põhjus, mis Oliveri Inglismaale tõi, oli tema huvi surma vastu ning soov saada rohkem teadmisi selle kohta, mida surm tegelikult tähendab. Inglismaal pidavat selle asjaga kuidagi teisiti olema kui mujal. Oliver ütles, et kui ta pärast kolmepäevast rännakut Doverist Canterburysse jõudis, tunnetas ta linna väga intensiivselt ja justkui tajus ammukadunud inimesi ja sündmusi. Ta arvas, et võib-olla oli looduses matkamine ja metsas ööbimine tema meeli teravdanud, sarnaselt paastule.

Oliveri esimene mulje Canterbury katedraalist oli üli-võimas: „See katedraal on juurtega nii sügaval maa sees. See oli tunne, mida ma pole kunagi nii intensiivselt või sügavalt kogunud. Ja katedraal on nii sügaval mitte ainult maa sees,

vaid samas ka ajas. See katedraal seisab siin kui tunnistaja, kes on näinud kõiki neid möödunud sajandeid, kõiki inimesi.“

Canterburysse tõi Oliveri eelkõige huvi püha Anselmi vastu, kes on siia katedraali maetud. Oliver oli pühaku kohta palju lugenud ja tema elust isegi uurimistöö kirjutanud. Ta ütles: „See tundus nagu vana sõbra, vana kirjasõbra külastamine – nagu oleks mingi tarkus mind juhtimas.“

Pärast intervjuud läheme koos katedraali tagasi, jalutame ringi ja ajame veel juttu. Kui me mööda palverändurite treppi üles kõnnime, heidab Oliver sinna pikali, et seda kohta sügavamalt tunnetada.

Hiljem küsin Oliverilt, kas Canterbury katedraali külastamine tekitas temas huvi ka teiste pühapaikade ja palverännusihtkohtade vastu. Mees mõtleb natuke ja vastab:

„Ma ütlesin jah, aga tegelikult tekkis see huvi alles pärast seda, kui ma sinuga kohtusin. Jah, ma arvan, et selle vaatenurga andsid mulle pigem vestlused sinuga. Ennekõike tahtsin ma surma kohta rohkem teada saada ja... Anselm oli ainus, mis mul oli. Nüüd pärast sinuga rääkimist on mul konkreetsemaid mõtteid... rohkem sõnu.“

Räägin Oliverile ka oma hiljutistest välitöödest Glastonburys. Ta pole sellest kohast varem kuulnud, kuid ammutab minu lugudest ja kogemustest inspiratsiooni nii suurel määral, et otsustab järgmisel nädalal jala Glastonbury poole teele asuda, lootes kohale jõuda talvise pööripäeva ajal. *Buen Camino, peregrino!*

Hommikul üle hoovi hotellist katedraali tulles tunnen rõõmu sellest, et töötan nii imelises paigas. Oleks vist raske leida ilusamat töökohta kui Canterbury katedraal. Ja põnevamat. Mu päev koosneb intervjuudest (ideaalis on intervjuu pikkuseks 45–50 minutit), vaatlusest (peaasjalikult tähendab see mööda katedraali ringi kõndimist), giidiga ringkäigust ja lõpututest jutuajamistest. Iga päev veedan mõne tunni (mida aeg edasi, seda lühemaks see aeg kulub) ka laua taga tööpõstil, et sobival hetkel paluda inimestel meie küsimustik täita. Vahel tuleb mõni külastaja mu laua juurde ja küsib, kas

ta saaks midagi teha – ta tahaks lihtsalt hetkeks maha istuda. Tekitasime oma lauale kasti täidetud küsimustikele, seega saavad inimesed neid täita ka siis, kui mind parajasti kohal ei ole. Kuna ma kannan ka oma ringkäikude ajal tavaliselt nimesilti rinnas, arvavad külastajad, et ma olen katedraali töötaja ja esitavad mulle igasuguseid küsimusi. Kus asuvad tualetid? Kus Becket mõrvati? Kuidas krüpti saab minna? Millal see katedraal valmis sai? Üks mees just küsis, kas katedraalis pilti tohib teha. Vastasin, et pildistamine on lubatud kogu katedraalis, välja arvatud krüptis. Ajame natuke juttu ja ta uurib meie palverännuprojekti kohta. Vahel mõtlen, et oleks tore siia lihtsalt külastajana tulla. Täidaksin abivalmilt küsimustiku ja mõtiskleksin selle üle, miks ma täna katedraali tulin ja kes ma õieti olen – turist või palverändur või mõlemat korraga.

Üllatavalt paljud inimesed rõõmustavad, kui saavad minuga oma katedraali-elamust jagada. Täna hommikul tuli mu laua juurde vanem mees, kes küsis, miks Jumalaema martüüriumi (*Our Lady Martyrdom*) kabeli uks lukus on. Sissepääs sellesse väiksesse kabelisse asub kohe Becketi mõrvapaiga kõrval. Mees soovis sinna vaikselt palvetama minna, aga ei saanud. Mul endal oli ka alguses sellega väike segadus. Kuigi uksele olevalt sildilt võib lugeda, et kabel on mõeldud neile, kes palvetada soovivad, jääb lukku vaadates ja ust katsudes mulje, et ruum on suletud. Tegelikult ei ole uks lukus, peab lihtsalt teadma nippi, kuidas seda avada. Seletasin mehele, kuidas uks lahti käib, ja küsisin ühtlasi, kas ta oleks nõus hiljem meie küsimustikku täitma. Ta ütles, et tal on aega küll ja teeb seda hea meelega. Jumalaema martüüriumi kabelis istudes

olen varemgi märganud, kuidas inimesed nagu tahaksid, aga ei julge siseneda. Võib-olla mõeldakse, et kui ma sisse astun, siis kõik näevad, et ma lähen palvetama. Aga mõni inimene on väga tagasihoidlik. Sama lugu on katedraali väravatega, kus asub piletimüügiputka. Palveränduritele ja teistele, kes soovivad katedraali külastada spirituaalsel eesmärgil, on teoreetiliselt ette nähtud tasuta sissepääs (väravas seda informatsiooni väljas ei ole, katedraali kodulehel küll). Aga mitte igauks ei taha seal seletama hakata, et ma soovin ainult palvetama minna, ja seega maksavad pigem piletiraha. Mõni kardab ka, et äkki piletimüüjad kahtlustavad, et ta tegelikult tahab palvetamise asemel hoopis vitraažaknaid imetleda. Igatahes umbes poole tunni pärast on Michael mu laua juures tagasi ja lisaks küsimustiku täitmisele nõus ka intervjuud andma. Läheme intervjuuruumi, istume laua taha ja ma võtan diktofoni välja. Väga põnev intervjuu, oli tunda, et ta ilmselgelt vajas kedagi, kellega oma palverännukogemusi jagada. Pärast tänas mees mind kogu südamest selle eest, et ma tema teele sattusin. Ta ütles, et tänu minuga vestlemisele on tal nüüd oma endistest ja tulevastest palverännakutest palju selgem ettekujutus. Mitu inimest on öelnud, et enne minuga kohtumist ei mõelnud nad oma teekonnast kui palverännakust, pärast seda aga küll. Mulle meenuvad välitööd Santiago palverännuteel, kus paljud rändurid kinnitasid, et neile meeldis teekaaslastega (sealhulgas uurijatega) oma rännakust, motivatsioonist ja muust rääkida. Näiteks jala Prahast Santiago de Compostelasse rännanud Pavel ütles, et kui kuude kaupa muudkui kõnnid, siis on väga hea, kui keegi vahepeal küsib, miks sa seda teed.